

Varga Csaba

**Új gazdaság – tudásalapú gazdaság
(13 aktuális tézis)**

1. Az Új gazdaság lényegét tekintve *tudásalapú gazdaság* és növekvő mértékben *e-üzlet*.
2. Senki se kergessen illúziókat: az Ipari Kor Magyarországon is véget ér, az Információs Kor *további térfoglalása* pedig csak idő kérdése.
3. Miután se a globális, se az európai gazdaságban az Új gazdaság még nincs teljesen kifejlett, letisztult állapotban, ezért az Új gazdaság fogalomkészlete sincs kiérlelt formában. Így van ez rendjén. Ma még csak azt mondhatjuk, hogy a folyamatok leírása, értelmezése *nagyon eltér* egymástól, főként attól függően, hogy az Új gazdaságot technológiai, tudásbeli, üzletmenedzselési vagy más szempontból mérik és rendszerezik. A nemzetközi szakirodalomban és a hazai publikációkban már abban is vita van, hogy információs gazdaságról, tudásgazdaságról, tudásalapú vagy *tudásvezérelte gazdaságról* beszéljünk.
4. Az Új gazdaság már régen nem egy új és szerény ágazata a fejlett világ gazdaságának, mert a tudásalapú gazdaság *egyrészt* valóban globális gazdasággá vált, *másrészt* a gazdaság egészére kiterjedt, mi több a hagyományos gazdaságra is. *Harmadrészt* a gazdaság kilépett klasszikus medréből, s a gazdaság részévé tette az oktatást, az egészségügyet vagy többek között a közigazgatást, *negyedrészt* a tudástermelés is túllépett saját ágazati határán és elfoglalta az egész gazdaságot, s *ötödészt* az Új gazdaság most válik egyre inkább e-üzletté. *Hatodrészt* a politikai iparnak nincs más dolga, mint segíteni az adott országot beemelni az Új világba, még hozzá a lehető legkevesebb veszteséggel, avagy másképpen a lehető legtöbb nyereséggel.
5. Ha visszamegyünk a magyar reformkorig, azt látjuk, hogy a XVIII. századi feudális gazdaságot át kellett vinni a XIX. századi kapitalista gazdaságba, ami akkor már Európában egy *új gazdasági* világmodell volt. A reformkor nagyjai adaptálni akarták az új technológiát, az új tudást, az ipari kor és a demokrácia követelményeit, s a kor egyik szimbóluma valóban a Hidember volt. Így az elmúlt évtizedekben sem volt más a lecke, mint az, hogy a XIX-XX. századi gazdaságot át kell vinni a XXI. századi *tudásalapú gazdaságba*. Ez sem más, mint az új technológia, az új tudás, az új e-kereskedés, az új üzletmodell adaptálása és a kor szimbóluma lehet például a Tudásmenedzser, a Tudásember. Nagyon is érdemes ma Széchényit orientáló szimbólumként felmutatni.
6. A régi és új tudáspiact szereplőinek megjelölésénél egyaránt gondot okoz, hogy a tudáspiactnak vagy általában a tudásalapú gazdaságnak melyek az önálló *ágazatai*. Az értelmezést nehezíti, hogy az elmúlt tíz-húsz évben és a következő egy évtizedben is maga a tudásalapú gazdaság is hihetetlen tempóban és mértékben *változó* gazdaság volt és lesz, ezért a gazdaság ágazatai sem lehetnek állandóak, vagy mindig ugyanazok.
Az *információs gazdaságról* szóló megközelítés még csak azt dokumentálja, hogy a globális gazdaságban már korábban is létrejövő információs-kommunikációs ágazatok önállósulnak és dinamizálódnak. Az *e-gazdasági* fogalomrendszer (az e- előtaggal jelzett fogalmak) bár önmagukban is látványosan érzékeltetik a gazdaság kiterjedését a nem gazdasági ágazatokra, és továbbá kitűnően mutatják az intézményes piacok megkettőződését. A *tudásalapú* vagy *tudásvezérelte gazdaság* átfogó fogalomhálója szintén közel sem tisztázódott le, ám ez

egyértelműen és szintén látványosan jelzi, hogy a tudásalapú gazdaság gyökeresen *új típusú gazdasággá* válik.

Ha azt a felismerést elfogadtuk, hogy a gazdaság szükségképpen kilépett a korábbi medréből, akkor ebből az is következik, hogy megszűnt a korábbi éles határ gazdaság és tudás, vagy technológia és gazdaság, vagy gazdaság és társadalom között. Másképpen úgy is fogalmazhatunk, hogy a gazdaság és társadalom alrendszerei sokkal szervezettebb rendszerré válnak, mint bármilyen korábbi állapotban voltak. Az információs társadalom fejlődése azonban nem azonos csak az informatikai (információtechnológiai) fejlesztéssel vagy magával az Új gazdasággal sem. Nem véletlenül beszél ma Európa arról, hogy a középpontban már a *tartalomfejlesztés és a tartalomszolgáltatás* van, ami nem más, mint a tudás, a gazdaság, a társadalom és az egyén információs kori közös fejlesztésének lényege.

7. Az elemzés számára a legnagyobb meglepetést az jelentheti, hogy a tudáseladók és a tudásvevők piaci együttműködését szervező, szabályozó *tudás piac (tudás gazdasági-piac)* mennyire mássá válik. A hazai szakirodalomban ennek a piacmodell átalakulásnak még kevés nyoma érződik, aminek természetesen az is az oka, hogy a magyar gazdaságban az e-piacok és az e-tudás piacok szerepe még csekély. Ennek ellenére azt kell mondanunk, hogy három-öt éves távlatban nem várt és előre alig látható alapvető piacmodell átalakulás megy végbe nálunk is. Ennek számos következménye közül most csak egyet emelünk ki: a hagyományos piac az információ- és kommunikáció-technológiák forradalmi jóvoltából átmeneti időre nem csak *megkettőződik*, s létrejön a *virtuális piachálózat*, hanem a gazdasági piac sokkal kevésbé áttételes lesz, avagy az e-piacokon az eladók és a vevők magánszemélyként és eladói-vevői csoportok hálózataként *közvetlenül* bonyolítják le az üzleti tranzakciókat. A jelenlegi trendek alapján odáig is elmehetünk, hogy az elmúlt száz év piacmodelljeihez képest az eladók és a vevők közötti *piaci szerepek* is gyökeresen megváltoznak. Ez például azt jelenti, hogy gyakorlatilag szinte minden piaci szereplő *egyszerre és direktbben* lehet eladó és vevő is.

8. Az igazi áttörést az hozza, hogy az Új gazdaság *e-üzletté* is válik. Nem meglepő, hogy már most korszakokra oszthatjuk az e-gazdaság, az e-kereskedelem történetét. A kilencvenes évek *első felét* a vállalatoknál a számítógépes ügyintézés elterjesztése, a saját tudásbázis teremtése, az információs honlapok készítése töltötte ki. Ennek látható pénzügyi haszna még nemigen volt. Az *évtized második felében* - a gazdasági ágazatok szerint nagyon eltérően - megindultak az e-tranzakciók, közben megszülettek a globális, az európai, s a nemzeti gazdasági portálok és a vállalatok némelyike már e-piacra létrehozásával kísérletezett. A globális világ például most tanulta meg, hogy az e-kereskedelmi marketing nem lehet ugyanolyan, mint a hagyományos termelő vagy kereskedő cégek marketingje. Az új évtized *első fele* (nagyjából 2005-ig) minden tekintetben gyökeres átalakulást hoz, amit az *e-üzlet korszaknak* hívhatunk.

Az Új gazdaság *most* ér el arra a szintre, hogy az új technológiák, az új szolgáltatások jelentősen csökkentik a tranzakciós költségeket, az interneten már egyre nagyobb haszon termelhető, és az évtized közepére-végre gyakorlatilag minden magánszemély, vállalat és ország elektronikusan *teljesen és közvetlenül* összekapcsolódik. Most válik majd csak láthatóvá, hogy aki kimarad, az valóban lemarad. (Ez már *újabb típusú* globalizáció, és a globális gazdaság talán eltolódhat a *társadalom gazdaság* felé is.)

9. Magyarország azonban jelenleg *sokszorosán összetett* gazdaság és társadalom, még mindig maradt valamennyi a posztfeudális gazdaságból, és változatlanul többségben van az ipari kor gazdasága, a kora kapitalista kisipartól az államkapitalista és a modern pénzgazdaságig, de már nem mellékes tényező az *információs gazdaság* sem. Az utóbbi három-öt év fejleménye, hogy a globális tudásalapú gazdaság az egész összetett szerkezetet *egyszerre dinamizálja és modernizálja*. Ennek megfelelően Magyarországon van még töredékesen posztfeudális

társadalom, egyre kevésbé dominál a posztoszocialista társadalom, várhatóan most sem lesz idő a klasszikus ipari társadalom uralkodóvá válására, miközben gyorsuló tempóban erősödik az *információs (tudásközpontú) társadalom*. Ezek a (rész)társadalmak gyakran nem kedvelik egymást, és nem szívesen kooperálnak egymással, különösen akkor, ha a feszültségeket szimbolikusan növelik. Ez azonban senkit ne orientáljon félre: minden belső feszültség és ellentmondás ellenére nálunk is az uralkodó társadalom a *tudásalapú társadalom* lesz.

10. Magyarországon – ez bármennyire is furcsa – jelenleg szimbolikusan legalább három nemzet van: XIX. századi *nemzetállami* nemzet, XX. századi *gazdasági* nemzet és a XXI. századi *tudásközpontú* nemzet. Nagyon is érthető, hogy a most zárult országgyűlési ciklusban a kormányzópárt nem mindig tudta, hogy melyik (rész)nemzetet és főként milyen arányban képviselje. A hangadó értelmiségi tanácsadók és vezető politikusainak érzésvilága a kormányt legutóbb a nemzetállami világ felé tolta, miközben gazdasági stratégiájában és támogatási rendszerében a gazdasági nemzetet erősítette, de nyíltan csak részben *merészelt* a tudásnemzet pártjára állni, mert sem stratégiájában, sem politikai gyakorlatában nem tudta kellően feldolgozni az összetett gazdaság- és társadalomszerkezet következményeit. A politikai ipar így szükségképpen és érthetően *foglya* marad a sokszorosan összetett érzelmi, ideológiai, társadalmi világnak.

11. Holott a politikai ipar is ma már *újjgazdasági ipar*, a politikai piac is visszavonhatatlanul információs és kommunikációs piaccá vált, amely ugyanúgy, mint az e-gazdaság, vagy mint az e-üzlet, radikálisan megváltozik attól, hogy a politikai piac vásárlói *közvetlenül is* megjelennek a politikai üzletmenetben. Globális jelenség, hogy a csoportok, a társadalmak – természetesen virtuálisan - vissza akarják szerezni közösségi identitásaikat, élményeiket. A mostani milliós politikai gyűlések nem csak a pártszimpátiákról, politikusszimpátiákról szóltak, hanem arról az elemi (szintén globális) szükségletről, hogy az embereknek változatlanul *virtuális érzelmi-lelki közösség* kell, amit persze lehet XIX. századi, vagy akár XXI. századi szimbólumok segítségével megteremteni. A politikai ipar téved, ha azt hiszi, hogy az emberek többsége ugyanolyan szimbolikus közösséget és ugyanúgy akarnak, mintha a magyar reformkorban élnének.

Ha az elemzés szigorúan a tényekre épül, s nem régi feltevésekre, vagy félelmekre, akkor jól felismerhető, hogy ez a választás meglehetősen *pontos képet* rajzolt arról a világról, amelyben a polgárok zöme egyre inkább az Új gazdaságban és az Új társadalomban dolgozik, de érzelmileg gondolatilag még a korábbi korszakokban él. A kampány első időszakában a két nagy párt egyaránt a *gazdasági nemzetben* élő állampolgárok egyéni-családi gazdasági érdekeire és értékeire koncentrált, mert ettől várta szavazóbázisának szélesedését és erősödését. Nem véletlen, hogy a végén az ígérek majdnem ugyanazt hirdették meg, hiszen a *gazdasági nemzet és szociális konfliktus együttese* mindkét nagypárt felől nézve majdnem ugyanolyan. Csakhogy a gazdasági nemzetből bajos részben vagy teljesen kilúgozni magát az utálatosnak tematizált gazdaságot, s a lokális gazdaság nem pótolja, és nem helyettesítheti a globális gazdaságot. A szocialista párt változatlanul alapvetően neoliberais gazdaságot és közben hagyományos szociális társadalmat akar; ideológiailag mind a kettő a múlt. A fiatal demokraták a kampány második fordulójában szintén a múlthoz fordultak, amikor a gazdasági nemzet mellett megszólították a *nemzetállami hagyományokban élő* nemzetet. Noha ebben a kormányban benne volt a nagy lehetőség, hogy ne csak külföldön, hanem itthon is a tudásalapú világ mellett voksoljon. Végül egyik oldal sem tudott igazán integrálni, és egyik oldal sem tudta ezt a tudásvezérelte jövő alapján megtenni, mert talán eleve attól tartottak, hogy a hazai társadalmak még a múlthoz, félmúlthoz kötődnek. Azért sem, mert a különböző társadalmakat nem emelték

be a jövőbe, nem avatták be a polgárokat az Új korba, s a politikai ipar *sem készült fel* az Új gazdaság és a tudásalapú társadalom korszakára.

12. Az Új gazdaság, a Tudás Kor egyúttal *tudások, értékek* választása is. A korértelmező ideológiák, tudományok, filozófiák kínálata részben magyarul is olvasható. Ha a nagy neveket s teljesítményeket nézzük, a baloldal tanulhatna a marxista alapokon gondolkodó Manuel Castellstől, az Információs Kor szociológusától, a liberális közvéleményformálók gyakran idézhetnék Nico Stehrt, a tudástársadalom elmélet képviselőjét, vagy a neokonzervatív beállítódású szakemberek segíthetnék például Francis Fukuyama megértését, különösen az információs társadalomról szóló elemzéseit. A nézőpontok persze már nem a régiek, mindenki tanul szinte minden irányzattól, minden teoretikus teljesítménye egy sajátos szellemi-ideológiai ötvözet. Magyarország az európai tudáspiacon egyik piacvezető lehetne a stratégiai *korértelmező, korfejlesztő* tudások teremtésében. Erre utal az is, hogy mind a három parlamenti párt által képviselt nézőpont mögött megtaláljuk a kit ünő teoretikusokat és gyakorlati szakértőket, akik között egyaránt van verseny és együttműködés.

13. A fejlett világ közelmúltja és jelene már tudásalapú és vezérelte gazdaság és társadalom. Magyarország a világversenyben ma valahol a kilencvenes évek közepén tart. Változatlanul van esély arra, hogy egy évtized alatt *ledolgozza* ezt a hátrányát. Most a sokszorososan összetett társadalom megosztottsága főként a múlt szimbolikus értelmezése miatt látható, reméljük, hogy a tudásközpontú jövővel nem járunk így vagy ehhez hasonlóan, mert a tudástársadalom természete egyébként *integrációs jellegű*, hiszen tudásalapon a társadalmi mobilitást potenciálisan szinte mindenki számára lehetővé teszi, de ugyanakkor a társadalomban mindenki lejjebb is kerülhet, aki információban, tudásban, innovációban elmarad. Az integráció tehát csak a *tartalmak* alapján jöhet létre, ezért a hagyományok is csak a régi-új tartalmakban, általában a tudásokban, az e-világ kulturális értékeiben maradhatnak meg. Ez azonban nem azt jelenti, hogy mindenáron integrálni kell, sőt később a megosztottságok más szinten, új módon *újrateremtődnek* majd.

A kérdés számunkra most meglehetősen egyszerű és kiméretlen: a konzervatív oldal ma és holnap *képes-e* tudásközpontú gazdaságot és társadalmat építeni? A választól függ saját, s ami meglepő, jórészt a többi ideológiai-társadalmi oldal *sikere* is. És ez pedig *független* attól, hogy magánemberként vagy közszereplőként ki-ki mennyire érti, és hogyan kommentálja az új helyzetet és az új időszakot.

A szerző a Stratégiakutató Intézet elnöke.